

5. Кубрякова Е. С. Об определении границ ономазиологических исследований / Е. С. Кубрякова // Проблемы ономазиологии IV: Научные труды. – Т. 175. – Курск : КГУ, 1984. – С. 23–27.
6. Кубрякова Е. С. Части речи в ономазиологическом освещении / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1976. – 115 с.
7. Милославский И. Г. Вопросы словообразовательного синтеза / И. Г. Милославский. – М. : МГУ, 1980. – 296 с.
8. Потебня А. А. Эстетика и поэтика / А. А. Потебня. – М. : Искусство, 1976. – 614 с.
9. Словник української мови: в 11 томах. – Т.1. – К. : Наукова думка, 1970. – 790 с.
10. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания: учебное пособие / Ю. С. Степанов. – М. : Просвещение, 1975. – 272 с.
11. Тихонов Н. А. Внутренняя форма слова и лексическое значение слова / Н. А. Тихонов // Семантика и структура деривационных моделей : сб. науч. тр. – Владивосток : ДВО АН СРСР, 1988. – С. 55–72.
12. Торощев И. С. Предмет, задачи, материал и методы ономазиологии / И. С. Торощев // Проблемы ономазиологии. Исследования проблемной лаборатории по ономазиологии : Научные труды. – Т. 21(114). – Орел : ОГУ, 1974. – С. 3–75.
13. Языковая номинация: Общие вопросы. – М. : Наука, 1977. – 358 с.

УДК 811.111.2'276.6:636

С. А. Вискушенко,*Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир***ФАХОВА МОВА ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Статтю присвячено дослідженню теорії поняття фахова мова як лінгвістичного феномену. Увагу зосереджено на узагальненні та систематизації існуючих головних наукових підходів сучасної лінгвістики до вивчення поняття «фахова мова». В роботі викладено інформацію про становлення, актуалізацію та розвиток основних й взаємодоповнюючих концепцій, на які спирається сучасне термінознавство. Зокрема, розглянуто загальні особливості кожного з напрямів та встановлено їхні відмінні ознаки й недоліки. Особливу увагу приділено домінуючим властивостям та функціям фахової мови.

Ключові слова: фахова мова, термін, термінологія, фаховий текст.

PROFESSIONAL LANGUAGE AS THE CENTRAL ELEMENT OF LINGUISTIC STUDY

The given article is devoted to the research how the theoretical interpretation of the notion «professional language» as a linguistic phenomenon has been developed. The special attention is drawn to the generalization and systematization of the major modern approaches to the notion «professional language». The article highlights the information about the formation, updating and development of the basic conceptions which are considered to be fundamental in contemporary terminology studies. In particular, general peculiarities and distinctive characteristics of each position are under analysis. The paper focuses on the definition of the major notion of the research. Professional language is considered to be the complex of all means being used in professionally restricted area of communication in order to ensure mutual understanding among people working in the given sphere. Its functioning is provided with accurately determined terminology. The results of the research can serve as the theoretical and practical basis for further study of the notion «professional language».

Key words: professional language, term, terminology, professional text.

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ЯЗЫК КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Статья посвящена исследованию теории термина как лингвистического феномена. Особое внимание уделяется обобщению и систематизации существующих главных научных подходов современной лингвистики к изучению понятия «профессиональный язык». В работе изложена информация о становлении, актуализации, а также развитии основных и взаимодополняющих концепций, на которых основано современное терминоведение. В частности, рассмотрены общие особенности каждого направления, установлены их отличительные признаки и недостатки. Рассматриваются доминирующие особенности и функции профессионального языка.

Ключевые слова: профессиональный язык, термин, терминология, специальный текст.

Постановка проблеми. Невпинний розвиток, охоплення наукою і технікою всіх сфер нашого життя призводять до підвищення ролі фахової комунікації в суспільстві, що спонукає науковців досліджувати формування та функціонування фахових мов різних наук. Відсутність інтегрального підходу до дослідження поняття «фахова мова» зумовлює потребу поліаспектного дослідження цього явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грунтовні теоретичні та практичні аспекти вивчення фахової мови як лінгвістичного феномену, на які ми спираємося у своєму дослідженні, розкриті в роботах К. Я. Авербуха, О. І. Голованової, Т. Р. Кияка, В. М. Лейчика, В. Ф. Новодранової, Е. Ф. Скороходька, М. Brekke, Н. Felber та багатьох інших термінознавців.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що незважаючи на стійкий інтерес до вивчення питання тлумачення терміна «фахова мова» протягом декількох десятиліть, дотепер не існує єдиного загальнозживаного визначення цього поняття. Різні дослідники пропонують своє розуміння означеного терміна. Несхожість визначень пояснюється не стільки багатогранністю поняття «фахова мова», скільки різними підходами щодо вивчення цього явища.

Виклад основного матеріалу. Термін «фахова мова» («Fachsprache») набуває широкого розповсюдження в 60-70 роки ХХ століття в німецькомовних країнах зі значенням «мова певної галузі, фаху». Однак окремі уявлення та перші роботи, що відображали різні сторони та властивості цього явища, стали з'являтися в зарубіжній лінгвістиці ще в кінці ХІХ – на початку ХХ століття.

Уперше термін «фахова мова» було жито представниками Празького лінгвістичного гуртка [2; 4]. Вони стояли на засадах функціонального підходу щодо лінгвістичного аналізу мовних систем. Широкого розповсюдження набула теза про те, що найголовнішою рисою мовних систем є їхнє функціональне призначення, практичне застосування, тобто мова має цілеспрямований характер. Розглядаючи фахові мови як функціональні різновиди сучасних розвинених національних мов, як підсистеми цих мов, представники празького лінгвістичного гуртка вважали, що фахові мови обмежуються фахово-галузевою сферою мовного спілкування й протиставляли їх побутовій сфері, сфері сімейних відносин та відпочинку людини [4, с. 17]. У британській та американській лінгвістиці для позначення фахово-маркованої лексики використовують термін «language for special/specific purposes» (LSP) – «мова для спеціальних цілей», який увійшов у вжиток наприкінці ХХ століття. Під спеціальними цілями розуміють сфери суспільних відносин (наука, економіка, право, мистецтво, медицина тощо). Вітчизняна ж лінгвістична традиція, наслідуючи німецьких вчених, використовує термін «фахова мова». Вважається, що джерелом розвитку фахових мов передусім є науково-технічний прогрес, оскільки інтенсивний і постій-

ний рух суспільства вперед призводить до появи нових реалій, виникає нагальна необхідність використання мовних засобів, які були б здатні з найбільшою точністю виражати ці наукові поняття. Отже, поява різних фахових мов обумовлена вимогами суспільства, суспільної практики.

Найбільш розгорнуте та релевантне висвітлення поняття «фахова мова» простежується в німецького лінгвіста Л. Гофмана, який висуває тезу, відповідно до якої «фахова мова – сукупність усіх мовних засобів, які використовуються в спеціально окресленій комунікативній сфері з метою досягнення розуміння між усіма фахівцями даної галузі» [6, с. 53]. Отже, базовим критерієм виділення фахової мови є співвіднесеність з певною галуззю знання чи професійної діяльності та відповідною комунікативною сферою. Незважаючи на те, що дефініція Л. Гофмана відрізняється послідовністю й логічністю, таке тлумачення, як слушно зазначає Т. Р. Кияк, не враховує того факту, що функціонування даної мови обумовлюється чітко окресленою термінологією [1, с. 29], тобто термінологія виступає головним джерелом мовних одиниць та інформації будь-якої фахової мови.

Аналіз лінгвістичної літератури з відповідної проблематики [1; 2; 5; 6] дозволив дійти висновку, що хоча специфіка лексики фахових мов не є однорідною (застосування певних граматичних категорій, синтаксичних конструкцій і текстових структур), незважаючи на той факт, що кожній із фахових мов притаманні власні особливості, традиції, що склалися історично в процесі її становлення, усім фаховим мовам все ж таки властиво багато спільних рис. Отже, вважаємо за потрібне виділити такі вагомні ознаки фахової мови: 1) тісний зв'язок з певною науковою галуззю; 2) специфічний набір мовних одиниць; 3) вибір і використання мовних структур загальнонавчаної мови в межах фахової мови згідно з вимогами певної наукової галузі знань чи професійної діяльності; 4) намагання дотримуватися норм загальнонавчаної мови на рівні морфології, лексики, синтаксису й організації тексту; 5) міжрегіональний характер фахових мов; 6) наявність писемної та усної форм.

Базовим завданням фахових мов є забезпечення мовними знаками для точного та економного сприйняття відповідних галузей знань чи професійної діяльності й досягнення розуміння між усіма фахівцями певної сфери [5; 6]. Таким чином, до найважливіших функцій фахових мов можна віднести номінативну, комунікативну та інформаційну.

У загальному вигляді фахові мови ділять на наукові (мови астрономії, генетики) та ті, що наближаються до практичних потреб сучасного суспільства [3, с. 34]. Крім того, всі фахові мови можна класифікувати «горизонтально» і «вертикально» [6, с. 64–65]. Горизонтальний розподіл включає в себе розмежування фахових мов за предметними галузями. Таким чином, у межах фахових мов прийнято розрізняти мови соціальних наук і технічних галузей, які мають відмінності не лише на рівні терміносистеми, але й на рівні організації тексту й мовної структури. Вертикальний розподіл передбачає диференціацію фахових мов за рівнем абстрактності, типом мови з погляду природності-штучності, складом учасників комунікації, сферою функціонування. Важливо зазначити, що хоча вертикальні класифікації вважаються допоміжними, їх важливість ніхто не заперечує.

На сучасному етапі розвитку термінознавства методологія вивчення фахових мов спирається на три основні й взаємодоповнюючі концепції, а саме: 1) системно-мовну; 2) прагмалінгвістичну; 3) лінгвокогнітивну [7, с. 16–17].

У межах *системно-мовної* концепції фахову мову трактують як систему мовних знаків, що використовуються у фаховій комунікації. Особлива увага приділяється детальному розгляду принципів можливої організації мовних одиниць фахової мови та відношень між ними. Серед найбільш помітних і специфічних рис цього напрямку є теза про системну організацію фахової мови, оскільки вона (фахова мова) є частиною загальної мовної системи і підпорядковується всім її законам: виражає систему понять окремо взятої галузі знань, відображає та обумовлює окремі сторони навколишнього системного світу. Підкреслюється також, що хоча лексичний склад фахової мови містить терміни певної галузі, міжгалузеві та загальнонаукові лексичні одиниці, напівтерміни або професіоналізми і номенклатури, загальнонавчаної лексики, професійні жаргонізми, але базовою лексичною та понятійною одиницею фахової мови все ж таки є термін. Таким чином, термін розглядається у співвідношенні з системою мовних знаків фахової мови, його місця в цій системі, оскільки, на думку прихильників такого погляду, термін існує лише тоді, коли він є елементом цієї системи. Так, представниками системно-лінгвістичної концепції було вироблено загальне розуміння поняття «термін» як елемента фахової мови, який є лексичною одиницею (слово чи словосполучення) певної фахової мови, що виражає загальне-конкретне чи абстрактне поняття певної організованої галузі пізнання чи діяльності. Отже, відповідно до цієї концепції, найбільш важливою ознакою фахової мови є її системність, яка забезпечується шляхом об'єднання мовних одиниць фахової мови на основі класифікації понять і встановлення відношень між ними.

Прагмалінгвістична концепція не заперечує існування фахових систем мовних знаків, але оскільки найвагомішим засобом вираження фахової мови виступає фаховий текст, то на перший план виводиться саме він, а отже, і його контекст та контекстуальні зв'язки. Іншими словами, відбувається певне зрушення відносно значення мовних одиниць фахової мови, оскільки інтерес науковців зосереджено на вивченні того, що фахівці намагаються виразити за допомогою своїх висловлювань, а не на тому, що означають мовні одиниці в складі висловлювань. Вважається, що фаховий текст має певну прагматичну настанову, побудований за певними правилами сполучуваності мовних знаків фахової мови, які поєднані умовами зв'язності, цілісності, завершеності, з урахуванням цільової установки автора й умов професійного спілкування. Урешті-решт, мовні одиниці фахової мови розкривають усі свої властивості та ознаки тільки при реальному вживанні у фахових текстах. Підкреслюється, що фаховий текст є продуктом діяльності його творця – фахівця, і пов'язаний з рівнем розвитку певного фаху, з його професійним знанням. Важливо відзначити й те, що особлива увага приділяється комунікативним умовам, у яких утворюється фаховий текст. У цьому випадку фахова мова розглядається не тільки як система мовних знаків, які уможливають фахову комунікацію, а як висловлювання, за допомогою яких відбувається фахова комунікація. Таким чином, з огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що в рамках пропонованої концепції центральне місце займає фаховий текст, який виступає складним комунікативним механізмом/адресатом, посередником комунікації між фахівцями.

Відповідно до *лінгвокогнітивної* концепції в центрі уваги виступають продуцент і реципієнт фахової комунікації. Основний акцент робиться на виявленні характерних рис відображення сприйняття фахівцем оточуючого світу в мовних одиницях фахової мови. Фахова мова розглядається як особливий когнітивно-комунікативний простір, в основі якого лежить комплекс значимих понять, концептів, категорій і субкатегорій. Вважається, що одним із пріоритетних завдань у рамках означеної концепції є аналіз фахових мов з метою розуміння загальних когнітивних механізмів. Особлива увага приділяється інтелектуальним передумовам при вживанні фахових знаків у фахових текстах. Відзначається, що достовірні пояснення функціонування мови можна отримати тільки при зверненні до когнітивних структур репрезентації знань. Відтак, базисом лінгвістичного дослідження, відповідно до цього напрямку, стають когнітивні властивості людини-фахівця. Прихильники цієї концепції розглядають термін як явище, у якому реалізуються механізми пізнання певної галузі знання

чи діяльності та в якому представлені структури фахового знання. У руслі зазначеного підходу термін характеризується в його дії. Окрім того, стверджується, що учасники професійного спілкування застосовують як мовні та фахові наукові знання, так і індивідуально-особистісний досвід (фонові знання), а це, у свою чергу, уможливило дослідити семантику терміна, його використання в дискурсі та взаємозв'язок з людською діяльністю.

Висновки. З огляду на вищезазначені наукові підходи до вивчення фахових мов, можна зробити висновок, що сучасна лінгвістика фахових мов характеризується поліпарадигмальністю, тобто використанням надбаних різних наукових концепцій у проведених лінгвістичних дослідженнях. Головна особливість усіх поглядів полягає в підході до фахової мови як до явища, яке існує для досягнення розуміння між усіма фахівцями певної галузі знання чи професійної діяльності.

Література:

1. Кияк Т. Р. Теория і практика перекладу (німецька мова) / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 586 с.
2. Лейчик В. М. Терминоведение. Предмет, методы, структура / В. П. Лейчик. – [2-е издание, исправленное и дополненное] – М. : URSS, 2006. – 254 с.
3. Лейчик В. М. Общая типология и многоаспектные классификации специальной лексики / В. М. Лейчик // Терминология и знание : сб. науч. трудов. – М. : Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН, 2009. – С. 28–48.
4. Пражский лингвистический кружок : сб. статей / сост.-ред. Н. А. Кондрашов. – Москва : Прогресс, 1967. – 560 с.
5. Fluck H.-R. Fachsprachen: Einführung und Bibliographie / H.-R. Fluck. – Tübingen ; Basel : A. Francke Verlag, 1996. – 361 s.
6. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung / L. Hoffmann. – [2 Auflage. Durchges]. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1985. – 307 s.
7. Roelcke T. Fachsprachen / T. Roelcke. – Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH, 2005. – 250 s.

УДК 811.111:314.925.2

О. В. Домнич,

Запорожский национальный университет, м. Запоріжжя

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ АКТИВНОСТЬ АВТОХТОННЫХ ЗАИМСТВОВАНИЙ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ИХ ИНТЕГРАЦИИ В ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКУЮ СИСТЕМУ АМЕРИКАНСКОГО ВАРИАНТА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Проведен словообразовательный анализ аборигенных лексических заимствований, которые функционируют в современном американском варианте английского языка. Исследование охватывает описание способов интеграции заимствований в лексико-семантическую систему английского языка.

Ключевые слова: словообразовательный анализ, языки коренного населения, американский вариант английского языка.

WORD-FORMATION ACTIVITY OF AUTOCHTHONOUS LOANS AS AN INDICATOR OF THEIR INTEGRATION INTO LEXICAL-SEMANTIC SYSTEM OF AMERICAN ENGLISH

Word-formation analysis of aboriginal lexical borrowings, which function in the modern American English language, is done. The research covers the description of the ways of integration of autochthonous borrowings into the lexical-semantic system of English.

Key words: word-formation analysis, indigenous languages, American English.

СЛОВОТВОРЧА АКТИВНІСТЬ АВТОХТОННИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ЯК ПОКАЗНИК ЇХ ІНТЕГРАЦІЇ У ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНУ СИСТЕМУ АМЕРИКАНСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Проведено словотвірний аналіз аборигенних лексичних запозичень, які функціонують в сучасному американському варіанті англійської мови. Дослідження охоплює опис способів інтеграції запозичень в лексико-семантичну систему англійської мови.

Ключові слова: словотвірний аналіз, мови корінного населення, американський варіант англійської мови.

Распространение английского языка за пределами исконной территории привело к расширению объема контактов с языками, принадлежащими к различным языковым семьям и сформировавшимися в рамках культур, значительно отличающихся от англо-саксонской. Естественным следствием этих ситуаций для английского языка явилось пополнение его лексической системы заимствованиями, прежде всего из контактных языков коренного населения соответствующей территории. Данное явление получило освещение в лингвистической литературе [1–4; 7; 8; 11–14], однако, вне поля зрения исследователей остался комплексный анализ морфологических и словообразовательных характеристик автохтонных заимствований в лексической системе современного национального американского варианта английского языка (АМА).

Логика исследования обусловила последовательность решения конкретных задач, а именно рассмотрение словообразовательных параметров и определение наиболее продуктивных моделей заимствованной лексики и процессов ее интеграции. Под интеграцией мы понимаем процесс внедрения иноязычных заимствований и становление их неотъемлемой частью лексико-семантической системы английского языка, что выражается в участии их в словообразовательной (вербокреативной) и фразообразовательной (фразокреативной) парадигме, а также отражает развитие семантики заимствованных лексических единиц (ЛЕ). Исходя из данного определения, мы рассматриваем интеграцию автохтонных заимствований как полное целостное внедрение ЛЕ из туземных языков в лексико-семантическую систему АМА и ее повсеместное функционирование на уровнях (лексико-семантическом, грамматическом (морфологическом и синтаксическом)) английского языка в США.

Теоретической базой рассмотрения словообразовательных параметров заимствований в американском варианте английского языка послужили исследования данного варианта, выполненные О.В. Аксютинной (2010) [1], Г.В. Дружининым (2006) [5], Ю. А. Зацным (1999) [6], В. И. Скибиной (1996) [8], М. Стинглом (1984) [9], Л.А. Файнбергом (1991) [10], R.W. Bailey (2004) [11], E. Finegan (2006) [12], A. Fischer (2003) [13], H.L. Mencken (1984) [14], G. Ward (2003) [15].

Фактическим материалом выступает лексика америндских и эскимосско-алеутских языков коренного этноса Северной Америки в американском варианте английского языка, отобранная методом сплошной выборки из авторитетных лексикографических источников и справочников [16–23].